

УДК 341.1

DOI <https://doi.org/10.32782/ILA.2026.35.07>**СЛАВКО А. С.**

кандидатка юридичних наук,  
доцентка кафедри міжнародного,  
європейського права та порівняльного правознавства  
Сумського державного університету  
ORCID: 0000-0003-1339-470X

**СТЕПАНІЩЕНКО М. В.**

аспірант ННІ права  
Сумського державного університету  
ORCID: 0009-0000-2421-2786

## СВОБОДА ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ ТА ЗАХИСТ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: ПІДХОДИ ДО БАЛАНСУВАННЯ У ПРАВОЗАСТОСОВНІЙ ПРАКТИЦІ

**Анотація.** Стаття присвячена комплексному дослідженню правових стандартів та практичних підходів до пошуку балансу між фундаментальним правом на свободу вираження поглядів та вимогами захисту національної безпеки, що набуває особливої гостроти в умовах збройних конфліктів. Актуальність дослідження зумовлена викликами сучасної інформаційної війни, поширенням пропаганди та дезінформації, що змушує держави впроваджувати обмеження, межі яких мають відповідати міжнародним стандартам прав людини.

Автори здійснюють ґрунтовний аналіз поняття свободи слова, демонструючи її універсальність через порівняння різних правових систем: континентальної, англо-американської, ісламської, традиційної та гібридної. На основі аналізу Конституції України, Міжнародного пакту про громадянські та політичні права та Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод виокремлено ключові правомочності цього права: збирання, зберігання та поширення інформації.

Особлива увага у роботі приділена дефініції «національної безпеки». Досліджено українське законодавство та міжнародну практику (зокрема Комітету з прав людини ООН та ЄСПЛ), що дозволило визначити національну безпеку як стан захищеності суверенітету та територіальної цілісності, за якого органи влади здатні забезпечити повагу до прав людини. Автори підкреслюють, що загроза безпеці має бути чітко сформульованою та індивідуалізованою, а не абстрактною.

Центральне місце в дослідженні займає аналіз «трискладового тесту» (законність, легітимна мета, пропорційність) як головного інструменту перевірки допустимості обмежень. Через призму знакових справ ЄСПЛ (*Sürek and Özdemir v. Turkey, Ukraine and the Netherlands v. Russia, Big Brother Watch and Others v. the United Kingdom*) розкрито проблему захисту журналістської діяльності та цифрового моніторингу комунікацій. Наголошено, що будь-яке втручання, як-от прослуховування, має супроводжуватися суворим судовим контролем.

У висновках автори підсумовують, що свобода вираження поглядів охоплює навіть ті ідеї, що викликають обурення суспільства. Легітимне обмеження свободи вираження поглядів можливе лише за умови встановлення прямого зв'язку між висловлюванням та реальною загрозою безпеці.

**Ключові слова:** свобода вираження поглядів, національна безпека, трискладовий тест, пропорційність, збройний конфлікт, ЄСПЛ, журналістська діяльність.

**Постановка проблеми.** Умови збройного конфлікту створюють особливе середовище для реалізації права на свободу слова, в якому уряд та суспільство змушені шукати баланс між забезпеченням національної безпеки та дотриманням прав людини. Війна супроводжується активною інформаційною боротьбою, поширенням дезінформації та пропаганди, що зумовлює запровадження обмежень на свободу вираження поглядів. У таких умовах постає питання правової допустимості, меж і пропорційності цих обмежень відповідно до міжнародних стандартів у сфері прав людини. Особливої актуальності набуває аналіз того, чи не перетворюються тимчасові обмеження, запроваджені з міркувань безпеки, на інструменти надмірного втручання у свободу слова. Дослідження цієї проблематики є необхідним також з огляду на потребу запобігання зловживанням владою та збереження демократичних засад навіть у надзвичайних обставинах. Крім того, результати такого дослідження мають важливе значення для постконфліктного відновлення та формування стійкого правового порядку, заснованого на повазі до прав і свобод людини.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Варто визнати, що проблема легітимного обмеження права на свободу вираження поглядів не є новою для вітчизняних та закордонних дослідників. Зокрема, науковим розвідкам у цьому напрямку присвятили свої праці О. Грищук, Т. Слінько, В. Середюк, Л. Ярмол, М. Мартинов, О. Нагнічук, З. Чафі (Zechariah Chafee), Р. Левуш (Ruth Levush), Д. МакГодрік (Dominic McGoldrick), Р. Апалара (Rahman Apalara), Р. Франсіквіні (Renato Francisquini) та інші. Також не можна не взяти до уваги доробок низки правозахисних організацій (наприклад, Репортери без кордонів, Центр прав людини ZMINA) та органів міжнародного правосуддя (наприклад, Європейський суд з прав людини, Суд ЄС, Міжамериканський суд з прав людини тощо). Проте, незважаючи на те, що згадана проблема не є новою для демократичних держав, розвиток інформаційних технологій (соціальних мереж, штучного інтелекту тощо) створює нові виклики для науковців та практиків.

Саме тому, **метою** цього дослідження є аналіз стандартів легітимних обмежень права на свободу вираження поглядів у контексті загроз національній безпеці.

### **Виклад основного матеріалу дослідження**

#### **1. Поняття і зміст права на свободу вираження поглядів**

Право на свободу вираження поглядів є універсально визнаним правом, яке отримало своє закріплення як на національному (наприклад, у Конституціях та профільних законах), так і на міжнародному рівні (наприклад, в актах ООН чи регіональних організацій).

Наприклад, на **національному рівні** право на свободу вираження поглядів у тому чи іншому вигляді присутнє у конституціях країн, що належать до всіх правових систем:

1. Континентальної правової системи (зокрема, стаття 11 Декларації прав людини і громадянина Франції проголошує, що «Вільне висловлення

ідей та поглядів є одним із найцінніших прав людини. Тому будь-який громадянин може вільно говорити, писати та публікуватися, за винятком випадків, коли це рівнозначно зловживанню цією свободою у випадках, визначених законом» [1].

2. Англо-американської правової системи (Перша поправка до Конституції США передбачає, що «Конгрес не повинен видавати жодних законів щодо встановлення релігії або заборони її вільного сповідання; або обмежувати свободу слова чи преси; або право народу мирно збиратися та звертатися з петиціями до уряду про вирішення скарг») [2].

3. Ісламської правової системи (так, стаття 30 Конституції Об'єднаних Арабських Еміратів вказує, що «свобода думки та вираження цієї думки усно, письмово чи будь-яким іншим засобом вираження гарантується відповідно до закону» [3].

4. Традиційної (африканської) правової системи (наприклад, стаття 40 Конституції Анголи проголошує, що «кожен має право вільно висловлювати, публікувати та поширювати свої ідеї та думки словами, зображеннями чи будь-якими іншими засобами, а також право та свободу інформувати інших, інформувати себе та бути поінформованим без перешкод чи дискримінації») [4].

5. Гібридної (латиноамериканської) правової системи (відповідно до статті 106 Конституції Болівії, «держава гарантує болівійцям право на свободу вираження поглядів, думок та інформації, на виправлення та відповідь, а також право вільно публікувати ідеї будь-якими засобами поширення без попередньої цензури» [5].

Конституція України також містить відповідні гарантії. Так, за статтею 34, «кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб - на свій вибір» [6].

Так само право на свободу вираження поглядів гарантується на **міжнародному** рівні (як універсальному: стаття 19 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, так і регіональному: стаття 10 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, стаття 11 Хартії основних прав ЄС, стаття 13 Американської конвенції про права людини тощо).

Тлумачачи зміст відповідного права, Комітет з прав людини ООН наголосив, що «пункт 2 [статті 19 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права] вимагає від держав-учасниць гарантувати право на свободу вираження поглядів, включаючи право шукати, отримувати та поширювати інформацію та ідеї будь-якого виду незалежно від кордонів. Це право включає висловлення та отримання повідомлень будь-якої форми ідей та думок, здатних передати іншим» [7].

Як доводить аналіз практики Європейського суду з прав людини, під захистом статті 10 ЄКПЛ опинялися різні способи поширення інформації,

зокрема усне, друковане, радіопередачі, картини, символи, листівки, демонстрації, фільми та електронні інформаційні системи [8].

Подібну позицію займає також і Міжамериканський суд з прав людини. Так, у справі *The Last Temptation of Christ (Olmedo-Bustos et al.) v. Chile* Суд вказав, що «ті, хто захищений Конвенцією, мають не лише право та свободу висловлювати власні думки, але й право та свободу шукати, отримувати та поширювати інформацію та ідеї будь-якого роду. Отже, свобода слова має індивідуальний та соціальний вимір: з одного боку, вона вимагає, щоб ніхто не був свавільно обмежений або перешкоджений у вираженні власних думок. У цьому сенсі це право, яке належить кожній особі. З іншого боку, її другий аспект передбачає колективне право отримувати будь-яку інформацію та мати доступ до думок, висловлених іншими» (§ 64) [9].

Аналіз наведених норм дозволяє дійти кількох висновків щодо змісту права на свободу вираження поглядів:

По-перше, право на свободу вираження поглядів є універсальним стандартом, і воно притаманне всім людям незалежно від місця перебування та їх громадянства. При цьому, свобода вираження поглядів важлива не тільки для конкретного індивіда, а і для всього суспільства загалом. По-друге, свобода вираження поглядів включає в себе щонайменше такі правомочності як 1) збирання інформації; 2) зберігання інформації; 3) поширення інформації. По-третє, можливість поширювати інформацію включає в себе як усне та письмове (у тому числі допомогою технічних засобів) поширення, так і інші способи поширення, доступні для особи.

## **2. Поняття «міркувань (вимог) національної безпеки» як підстави обмеження права**

Переважна частина національних актів, міжнародних пактів та конвенцій, підіймаючи питання обмеження прав і свобод людини і громадянина, звертаються до понять «національна безпека», «міркування національної безпеки», «вимоги національної безпеки» тощо як до підстав потенційного обмеження. Наприклад, стаття 34 Конституції України визначає, що «здійснення цих прав [на свободу вираження поглядів] може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки...» [6]. Згадані вище стаття 10 ЄКПЛ, стаття 19 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права та стаття 13 Американської конвенції про права людини також визнають захист національної (державної) безпеки як підставу обмеження свободи вираження поглядів. Є. Білоусов наголошує, що міжнародний контроль за дотриманням інтересів національної безпеки в демократичному суспільстві є найважливішим правовим інструментом, який використовується не лише для вирішення питань, пов'язаних із захистом прав і свобод окремих осіб, груп, а й для вдосконалення законодавства та правоохоронної практики держав відповідно до міжнародних стандартів [10].

Закон України «Про національну безпеку України» визначає національну безпеку України як захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших

національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [11]. Практика Конституційного суду України містить обмаль тлумачень згаданого терміну, визначаючи лише, що «загроза українській мові рівнозначно є загрозою національній безпеці України» [12].

В. Матвійчук, описуючи родовий об'єкт злочинів проти національної безпеки (тобто, національну безпеку як таку), визначає його як суспільні відносини, що забезпечують умови з охорони основ національної безпеки у політичній, економічній сферах, у сфері державного суверенітету, територіальної цілісності, недоторканості та обороноздатності держави, у сфері науково-технологічної, інформаційної, екологічної безпеки України від зовнішніх та внутрішніх загроз [13].

А. Єзеров вважає, що саме стан суспільних відносин, який обумовлює оптимальне функціонування державних і громадських інститутів, реалізацію та захист прав і свобод особистості, характеризується здатністю відобразити внутрішні та зовнішні загрози, що найбільшою мірою відображає суть явища національної безпеки [14].

Г. Ситник, характеризуючи систему національної безпеки за структурно-функціональним підходом, наголошує, що вона будується на основі таких принципів:

- результат діяльності як провідний системоутворюючий чинник;
- саморегуляція як загальний принцип організації функціональних систем;
- мобілізація окремих органів і закладів у цілісну функціональну систему, взаємодія окремих елементів для досягнення кінцевих результатів діяльності системи;
- ієрархія функціональних систем;
- взаємодія функціональних систем за кінцевими результатами [15].

Відтак, з огляду на попередньо викладене, можемо висувати, що національна безпека є станом захищеності національних інтересів, суверенітету та територіальної цілісності, коли органи публічної адміністрації через своє належне та ефективне функціонування здатні забезпечити повагу до прав і свобод людини. У справі *Arslan v. Turkey*, вдаючись до аналізу загроз національній безпеці, що може становити підставу для обмеження свободи вираження поглядів, ЄСПЛ наголосив, що «враховуючи чутливість ситуації з безпекою на південному сході Туреччини та необхідність того, щоб органи влади були пильними до дій, здатних спровокувати додаткове насильство, можна сказати, що заходи, вжиті проти заявника, сприяли досягненню певних цілей, згаданих Урядом, а саме: захисту національної безпеки та територіальної цілісності, а також запобіганню заворушенням і злочинності. Це, безумовно, вірно, коли, як і у випадку з ситуацією на південному сході Туреччини на момент розгляду обставин цієї справи, сепаратистський рух вдавався до методів, що спираються на застосування насильства» (§ 40) [16]. Тобто, поширення сепаратистських рухів, масові акти насильства тощо можуть вважатися такими, що безпосередньо стосуються національної безпеки.

При цьому, для того, щоб слугувати легітимною підставою обмеження прав і свобод (зокрема, свободи вираження поглядів), загроза інтересам національної безпеки має бути чітко визначеною. Наприклад, у справі *Jong-Kyu Sohn v. Republic of Korea* заявник-голова профспілки був заарештований правоохоронцями після того, як він разом з іншими членами профспілки ухвалив рішення приєднатися до загальнодержавного мітингу профспілок в іншому місті. Уряд посилався на національну безпеку та громадський порядок, підкреслюючи загальний характер робітничого руху та стверджуючи, що заява, зроблена автором у співпраці з іншими, була маскуванням підбурювання до національного страйку. Комітет з прав людини ООН з цього приводу зауважив, що «уряд не вказав точний характер загрози, яку, на його думку, становило здійснення автором права на свободу вираження поглядів, і дійшов висновку, що жоден з аргументів, наведених державою-учасницею, не є достатнім для того, щоб зробити обмеження права автора на свободу вираження поглядів сумісним з пунктом 3 статті 19 [Міжнародного пакту про громадянські та політичні права]» [17].

### **3. Виклики балансування свободи вираження поглядів та вимог національної безпеки**

Як вже зазначалося вище, і національні конституції, і міжнародні акти визнають захист національної безпеки легітимною метою обмеження права на свободу вираження поглядів.

Як наголошує Комітет з прав людини ООН у Загальному коментарі № 34, є низка вимог, дотримання яких визначає допустимість обмежень свободи вираження поглядів.

По-перше, обмеження повинні бути передбачені законом або здійснені згідно із законом. Тобто, існує певна законодавча рамка (процедура), визначено певні органи, які наділені повноваженнями накладати відповідні обмеження тощо.

По-друге, обмеження повинні бути «необхідними» для [досягнення] законної мети (§ 33) [7]. Наприклад, Комітет з прав людини оцінював «необхідність» введення обмежень свободи вираження поглядів у справі *Ross v. Canada*, де заявник-шкільний вчитель поширював антисемітські матеріали і був відсторонений від викладацької роботи. Комітет зазначив, що «здійснення права на свободу вираження поглядів тягне за собою особливі обов'язки та відповідальність, що ... мають особливе значення в шкільній системі, особливо стосовно навчання молодших учнів. На думку Комітету, вплив, який здійснюють шкільні вчителі, може виправдати обмеження, щоб гарантувати, що шкільна система не надасть легітимності вираженню поглядів, які є дискримінаційними. ... У цьому контексті звільнення автора з посади вчителя можна вважати обмеженням, *необхідним* для захисту права та свободи єврейських дітей мати шкільну систему, вільну від упреждень, забобонів та нетерпимості» [18].

По-третє, обмеження не повинні бути надмірно широкими. Комітет вважає, що «обмежувальні заходи повинні відповідати принципу

пропорційності; вони повинні бути доцільними для досягнення своєї захисної функції; вони повинні бути найменш нав'язливим інструментом серед тих, які можуть досягти своєї захисної функції; вони повинні бути пропорційними інтересам, які потрібно захистити...». Принцип пропорційності також повинен враховувати форму вираження поглядів, про яку йде мова, а також засоби його поширення. Наприклад, цінність, яку Пакт надає вільному вираженню поглядів, особливо висока в умовах публічних дебатів у демократичному суспільстві щодо діячів у публічній та політичній сфері [7].

Загалом, Комітет з прав людини ООН переконаний, що коли держава-учасниця посилається на законну підставу для обмеження свободи вираження поглядів, вона повинна конкретно та індивідуалізовано продемонструвати точний характер загрози, а також необхідність і пропорційність конкретних вжитих заходів, зокрема шляхом встановлення прямого та безпосереднього зв'язку між вираженням поглядів та загрозою [7].

Подібні позиції займають також регіональні суди (Міжамериканський суд з прав людини та Європейський суд з прав людини). Останній, наприклад, у справі *Rekvényi v. Hungary* вказав, що будь-яке обмеження свободи вираження поглядів повинно відповідати вимогам трискладового тесту (законність – легітимна мета – пропорційність). Оцінюючи пропорційність («необхідність у демократичному суспільстві») накладених обмежень, Суд висловив такі міркування [19]:

(i) Свобода вираження поглядів є однією з основ демократичного суспільства та однією з основних умов його прогресу та самореалізації кожної людини. Відтак, її реалізація підлягає низці винятків, які, однак, повинні тлумачитися вузько, а необхідність будь-яких обмежень має бути переконливо доведена.

(ii) Прикметник «необхідний» у значенні статті 10 § 2 передбачає існування «нагальної соціальної потреби». Договірні держави мають певну свободу розсуду в оцінці наявності такої потреби, але це нерозривно пов'язано з європейським наглядом.

(iii) Європейський нагляд не обмежується встановленням того, чи держава-відповідач здійснила свої дискреційні повноваження розумно, ретельно та добросовісно; Суд повинен розглянути оскаржуване втручання у світлі справи в цілому та визначити, чи було воно «пропорційним поставленій законній меті» та чи є підстави, наведені національними органами влади для його виправдання, «доречними та достатніми» [19].

Низка справ, розглянутих Європейським судом з прав людини, стосувалися втручання у свободу вираження поглядів журналістів, що виражалися в арештах, моніторингу комунікації, спробі цензурування журналістських матеріалів тощо. У справі *Süreker and Özdemir v. Turkey* Суд наголосив, що «хоча преса не повинна переступати межі, встановлені, серед іншого, для захисту життєво важливих інтересів держави, таких як національна безпека чи територіальна цілісність від загрози насильства або запобігання

заворушенням чи злочинам, преса, тим не менш, зобов'язана поширювати інформацію та ідеї з політичних питань, включаючи ті, що викликають розбіжності» (§58) [20].

У справі *Ukraine and the Netherlands v. Russia* Суд аналізував, зокрема, численні свідчення міжнародних організацій та окремих представників медіа про систематичний тиск на представників медіа на окупованих територіях України, включно із їх затриманнями, катуваннями та заборонами здійснювати журналістську діяльність. Окупаційна адміністрація виправдовувала такі діяння «міркуваннями національної безпеки»; в офіційній комунікації російський уряд відгуку не надав. На думку ЄСПЛ, «докази ... не залишають сумнівів щодо загального впливу цих різних практик на свободу вираження поглядів преси та доступ місцевого населення до інформації. Стримуючий вплив затримання та жорстокого поводження з журналістами чітко описаний у доказах. ... Загальні заходи, що застосовувалися до журналістів та окремих блогерів, значно обмежували поширення інформації, що критикувала сепаратистські утворення та висловлювала підтримку Україні. Тільки інформація, яка зустрічала схвалення сепаратистської та російської влади, була вільно доступною для тих, хто перебував на окупованих територіях» (§ 1347) [21]. З цього приводу Суд, зокрема, зазначив, що «закон повинен забезпечувати певний правовий захист від свавільного втручання державних органів у права, гарантовані Конвенцією, та достатньо чітко вказувати обсяг будь-яких дискреційних повноважень, наданих компетентним органам, та спосіб їх здійснення» (§ 1340) [21].

У справі *Big Brother Watch and Others v. the United Kingdom* Суд також підкреслив, що втручання у свободу вираження поглядів, особливо у контексті цифрового моніторингу комунікації журналістів повинно піддаватися попередньому судовому контролю з боку національних судів. На думку Суду, «перш ніж розвідувальні служби використовуватимуть селектори або пошукові терміни, які, як відомо, пов'язані з журналістом або які зроблять вибір конфіденційного журналістського матеріалу для дослідження дуже ймовірним, селектори або пошукові терміни повинні бути схвалені суддею або іншим незалежним та неупередженим органом, що приймає рішення, наділеним повноваженнями визначати, чи були вони «виправдані переважаючою потребою в суспільних інтересах» і, зокрема, чи міг би бути достатнім менш жорсткий захід для задоволення переважаючих суспільних інтересів» (§ 448) [22].

**Висновки.** Підсумовуючи, зауважимо, що право на свободу вираження поглядів залишається базовим правом, гарантованим як національними, так і міжнародними правовими актами. Міжнародні органи, такі як Комітет з прав людини ООН та Європейський суд з прав людини підкреслюють важливість свободи вираження поглядів, особливо у політичних процесах. У цьому контексті свобода вираження поглядів доволі часто потребує балансування з вимогами захисту національної безпеки.

Національну безпеку розуміють як стан захищеності національних інтересів, суверенітету та територіальної цілісності, коли органи публічної адміністрації через своє належне та ефективне функціонування здатні забезпечити повагу до прав і свобод людини. У ситуаціях, коли, з використанням свободи вираження поглядів, відбувається поширення ідей чи інформації, які заперечують територіальну цілісність держави, закликають до актів непокорі органам влади чи становлять інформацію з обмеженим доступом, можливе легітимне обмеження згаданої свободи.

Аналіз практики Комітету з прав людини ООН та Європейського суду з прав людини дозволяє дійти висновку, що обов'язковим є дотримання вимог трискладового тесту («законність – легітимна мета – пропорційність»). Проте, у ситуаціях, які стосуються свободи вираження поглядів варто враховувати також таке:

1) Свобода вираження поглядів охоплює право збирати, зберігати і поширювати інформацію у будь-якій формі, і гарантіями свободи вираження поглядів користуються не тільки ідеї, які є загальноприйнятими і прийнятними на думку суспільства, а і ті, які бентежать, викликають гнів і гарячі дискусії;

2) Переслідування журналістів, погрози, тортури, залякування працівників медіа, цензурування журналістських матеріалів, прослуховування та моніторинг комунікації журналістів також, крім іншого, становлять втручання у свободу вираження поглядів. Якщо перші з наведених практик за жодних умов не можуть бути визнані сумісними із гарантіями свободи вираження поглядів, то прослуховування і моніторинг комунікацій можуть вважатися виправданим заходом, якщо спрямовані на захист, у тому числі, національної безпеки;

3) Для того, щоб ставити легітимну підставу для обмеження свободи вираження поглядів, загроза національній безпеці має бути чітко сформульованою та індивідуалізованою, а її зв'язок з реалізацією свободи вираження поглядів – прямим і безпосереднім;

4) Навіть за умов дотримання гарантій законності та наявності легітимної мети, прослуховування та моніторинг комунікації журналістів, якщо він носить цілеспрямований характер, має супроводжуватися судовим контролем з обов'язковою оцінкою пропорційності використовуваного заходу.

#### *Література:*

1. Constitution of France 1958 (rev. 2008). URL: [https://www.constituteproject.org/constitution/France\\_2008](https://www.constituteproject.org/constitution/France_2008)
2. Constitution of United States of America 1789 (rev. 1992). URL: [https://www.constituteproject.org/constitution/United\\_States\\_of\\_America\\_1992](https://www.constituteproject.org/constitution/United_States_of_America_1992)
3. Constitution of United Arab Emirates 1971 (rev. 2009). URL: [https://www.constituteproject.org/constitution/United\\_Arab\\_Emirates\\_2009](https://www.constituteproject.org/constitution/United_Arab_Emirates_2009)
4. Constitution of Angola 2010. URL: [https://www.constituteproject.org/constitution/Angola\\_2010](https://www.constituteproject.org/constitution/Angola_2010)
5. Constitution of Bolivia (Plurinational State of) 2009. URL: [https://www.constituteproject.org/constitution/Bolivia\\_2009](https://www.constituteproject.org/constitution/Bolivia_2009)

6. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
7. CCPR/C/GC/34 General comment No. 34 Article 19: Freedoms of opinion and expression. United Nations, 12 September 2011. URL: <https://docs.un.org/en/CCPR/C/GC/34>
8. Mendel T. Freedom of Expression: A Guide to the Interpretation and Meaning of Article 10 of the European Convention on Human Rights. Centre for Law and Democracy. URL: <https://rm.coe.int/16806f5bb3>
9. Case of "The Last Temptation of Christ" (Olmedo-Bustos et al.) v. Chile, Judgment of February 5, 2001. Inter-American Court of Human Rights. URL: [https://corteidh.or.cr/docs/casos/articulos/seriec\\_73\\_ing.pdf](https://corteidh.or.cr/docs/casos/articulos/seriec_73_ing.pdf)
10. Bilousov Y. et al. The case law of the European Court of Human Rights on the protection of Human Rights and freedoms in terms of national security protection. *Revista De La Universidad Del Zulia*. 2022. № 38. P. 72–88. DOI: <http://dx.doi.org/10.46925//rdluz.38.05>
11. Закон України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
12. Рішення Конституційного Суду України від 14 липня 2021 року № 1-р/2021 у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-21/conv#n3>
13. Матвійчук В. К. Злочини проти основ національної безпеки: поняття та загальна характеристика. *Юридична наука*. 2013. № 9. С. 80–87. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn\\_2013\\_9\\_11](http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn_2013_9_11).
14. Єзеров А. А. Конституційна безпека як складник національної безпеки України. *Стратегічні пріоритети*. 2013. № 2. С. 120–126. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/spa\\_2013\\_2\\_18](http://nbuv.gov.ua/UJRN/spa_2013_2_18).
15. Ситник Г. П., Марутян Р. Р. Методологічні засади дослідження системи забезпечення національної безпеки. *Аналітика і влада*. 2012. № 6. С. 113–118. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/avlad\\_2012\\_6\\_19](http://nbuv.gov.ua/UJRN/avlad_2012_6_19).
16. Case of Arslan v. Turkey, Judgment of 8 July 1999. European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58271>
17. CCPR/C/54/D/518/1992 Case of Jong-Kyu Sohn v. Republic of Korea, Communication No. 518/1992, U.N. Doc. (1995). Human Rights Committee. URL: <https://ecn1.org/sites/default/files/files/2021/3%29%20Sohn%20v%20Republic%20of%20Korea%20518-1992%20%2819%20July%201995%29.pdf>
18. CCPR/C/70/D/736/1997 Case of Malcolm Ross v. Canada, Communication No. 736/1997, U.N. Doc. (2000). Human Rights Committee. URL: <https://hrlibrary.umn.edu/undocs/736-1997.html>
19. Case of Rekvényi v. Hungary, Judgment of 20 May 1999. European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58262>
20. Case of Sürek and Özdemir v. Turkey, Judgment of 8 July 1999. European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58278>
21. Case of Ukraine and the Netherlands v. Russia, Judgment of 9 July 2025. European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-244292>
22. Case of Big Brother Watch and Others v. the United Kingdom, Judgment of 25 May 2021. European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-210077>

**Slavko A., Stepanishchenko M. Freedom of expression and the protection of national security: approaches to balancing in law enforcement practice**

**Summary.** The article deals with a comprehensive study of legal standards and practical approaches to balancing the fundamental right to freedom of expression and the requirements of national security, an issue that becomes particularly acute in the context of armed conflicts. The relevance of the research is driven by the challenges of modern information warfare, including the spread of propaganda and disinformation, which compel states to introduce restrictions whose limits must comply with international human rights standards.

The authors conduct an in-depth analysis of the concept of freedom of expression, demonstrating its universality through a comparison of different legal systems, including continental, Anglo-American, Islamic, traditional, and hybrid systems. Based on the analysis of the Constitution of Ukraine, the International Covenant on Civil and Political Rights, and the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, the key components of this right are identified, namely the freedoms to seek, receive, store, and disseminate information.

Special attention is paid to the definition of “national security.” Ukrainian legislation and international practice, in particular the case law of the UN Human Rights Committee and the European Court of Human Rights (ECtHR), are examined, allowing national security to be defined as a state of protection of sovereignty and territorial integrity in which public authorities are capable of ensuring human rights. The authors emphasize that a threat to national security must be clearly articulated and individualized rather than abstract.

A central place in the study is occupied by the analysis of the “three-part test” (legality, legitimate aim, and proportionality) as the primary tool for assessing the permissibility of restrictions on freedom of expression. Through the lens of landmark ECtHR cases (*Sürek and Özdemir v. Turkey*, *Ukraine and the Netherlands v. Russia*, *Big Brother Watch and Others v. the United Kingdom*), the article addresses issues related to the protection of journalistic activity and digital surveillance of communications. It is emphasized that any interference, such as interception of communications, must be accompanied by strict judicial oversight.

In the conclusions, the authors underline that freedom of expression encompasses even ideas that may shock, offend, or disturb society. Legitimate restrictions on freedom of expression are permissible only where a direct link is established between the expression and a real threat to national security.

**Key words:** freedom of expression, national security, three-part test, proportionality, armed conflict, ECtHR, journalistic activity.

Дата першого надходження статті до видання: 07.01.2026  
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 25.01.2026  
Дата публікації (оприлюднення) статті: 23.03.2026



Стаття поширюється  
на умовах ліцензії  
відкритого доступу CC BY 4.0